

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hildén, Raili; Huhta, Ari; Mäntylä, Katja

Title: Maailma muuttuu ja niin myös vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeet

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat 2023

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Hildén, R., Huhta, A., & Mäntylä, K. (2023). Maailma muuttuu ja niin myös vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeet. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(3).
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/maailma-muuttuu-ja-niin-myos-vieraiden-kielten-ja-toisen-kotimaisen-kielen-ylioppilaskokeet>

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Maailma muuttuu ja niin myös vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeet

Ylioppilastutkinnon suorittaa hyväksytysti vuosittain noin 30 000 opiskelijaa, ja heistä valtaosa sisällyttää kokeeseen myös vieraan kielen ja/tai toisen kotimaisen kielen kokeen. Kokeiden painoarvo korkeakouluvalinnoissa on viime vuosina kasvanut. Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten tutkinnon kielikokeet ovat viime vuosina kehittyneet ja mitä muutoksia on näköpiirissä.

Julkaistu: 10. toukokuuta 2023 | Kirjoittaneet: Raili Hildén, Ari Huhta ja Katja Mäntylä

Ylioppilaskoe on aina heijastellut aikaansa ja kulloistakin ymmärrystä kielestä ja kielitaidosta. Koetta ohjaa tietenkin lukion opetussuunnitelman perusteet (LOPS 2019), joka määrittää opetusta ja sitä kautta arviointia. Nyt käytössä oleva LOPS korostaa viestinnällisyyttä, kielellä toimimista ja kielen käyttöä, ja tämä heijastuu myös ylioppilaskokeissa. Ylioppilaskokeiden laadinnassa huomioidaan myös laaja-alaisen osaamisen arviointi. LOPS määrittää myös eurooppalaista viitekehystä noudatellen tavoitetaivotasot kunkin kielen oppimäärälle, ja nämä tavoitetasot ohjaavat kielikokeiden laadintaa.

Digitaalinen koe

Opetussuunnitelman perusteiden nykyaikaista viestinnällistä ja monimediaista kielitaitokäsitystä vastaa suurin yksittäinen ylioppilastutkintoa koskenut mullistus eli kokeen muuttuminen digitaaliseksi. Keväästä 2019 alkaen kaikki kokeet on järjestetty sähköisesti.

Kielten kokeissa digitalisaatio näkyy vaihtelevampina tehtävinä kuin paperikokeen aikaan. Kun kokeen aineistojen mittaa tai kysymysten määrää ei enää määritellä tarkasti, eri koekertojen kokeet voivat näyttää keskenään erilaisilta. Vaikka pisteitä kertyy sama määrä, tehtävien määrä ja tyyppi voivat vaihdella. Kokeen rakenteessa suurin muutos lienee se, että kuullun ymmärtämisen osuus tehdään osana muuta koetta kuuden tunnin koeaikana eikä omana päivänään, kuten paperikokeen aikaan. Digitaalinen koe on tuonut myös uudenlaisia tekstejä ja

tehtävätyyppejä: nauhoitteiden lisäksi kuullun ymmärtämisen osakokeessa on mukana videoita, joita voidaan käyttää myös kirjoitussuoritusten aineistoina. Vastauksen valintaan perustuvien tehtävien kirjo on myös laajentunut. Perinteisten kolme vastausvaihtoehtoa sisältävien monivalintakysymysten lisäksi ymmärtämistä ja sanaston ja rakenteiden hallintaa mittaavissa tehtävissä käytetään myös pitempiä vaihtoehtolistoja. Lisäksi etenkin tekstin ymmärtämistä voidaan testata erilaisten yhdistelytehtävien avulla. Teknisesti useampaan vaihtoehtoon tai yhdistelyyn perustuvat tehtävät toteutetaan yleensä pudotusvalikkojen avulla.

Uudet tehtävätyypit ovat monipuolistaneet arvioinnin kohteena olevaa kielitaitoa ja ymmärrystä siitä. Esimerkiksi kuullun ymmärtämisen tehtävissä video tarjoaa kokelaalle enemmän tukea ymmärtämiseen kuin pelkkä nauhoite. Monilukutaito on digitaalisen kokeen myötä tullut näin yhä vahvemmin mukaan myös ylioppilaskokeeseen. Edellä mainitut yhdistelmätehtävät mahdollistavat myös useamman kuin yhden (lyhyen) tekstin vertailun, mikä on merkittävä laajennus perinteisiin aina yhteen tekstiin keskittyvään ymmärtämisen testaukseen. Tällainen tehtävä voi olla esimerkiksi yhdistää kirjat ja tietyistä aiheista kiinnostuneet lukijat kirja-arvostelujen perusteella tai vaikkapa kuvaukset matkakohteista ja tietynlaista lomakokemusta etsivät matkailijat. Toinen uusi ymmärtämistä mittaava tehtävätyyppi mahdollistaa kuullun tai luetun tekstin tiivistämisen taidon testaamisen käytännössä. Perinteinen oppijan itsensä laatima tiivistelmä tekstistä on jo pitkään ollut mahdollinen tehtävätyyppi ylioppilaskokeessa. Käytännössä sitä on käytetty hyvin harvoin, koska sen arviointi on haastavaa ja aikaa vievää. Tämän vuoksi tiivistelmätehtävästä on kehitetty versio, jossa osallistujalle esitetään joko kohdekielinen tai suomen-/ruotsinkielinen valmis tiivistelmä tekstistä, jossa on kuitenkin joitakin aukkoja, joihin osallistujan tulee joko itse kirjoittaa tekstin perusteella järkevä sana tai valita annetuista vaihtoehdoista sopivin sana.

Puhumisen osakoe osaksi kielten kokeita?

Digitaalisuus mahdollistaa myös puhumisen osakokeen tuomisen osaksi kielten kokeita käytännöllisellä tavalla. Puhumisen koe on ollut tavoitteena jo pitkään, mutta rahoitusta sen kehittämiseen ei ole vielä saatu. Nyt kun taas (julkisen) keskustelun ja uuden hallitusohjelman myötä ollaan toiveikkaita kokeen suhteen, pitää pohtia, mikä on mahdollista ja järkevää niin kokeen järjestämisen kuin sen arvioinnin kannalta.

Puhumisen osakoe voitaisiin toteuttaa joko tietokoneen välityksellä tai kasvokkain opettajan kanssa. Mikäli puhekoe tehtäisiin tietokoneella, niin se voitaisiin suorittaa osana muuta kielikoetta. Tällaisissa kokeissa osallistuja suorittaa puhetehtäviä koneelta tulevien ohjeiden perusteella (esim. kertoo jostakin annetusta aiheesta); hänen puheasuorituksensa nauhoitetaan koneelle, ja opettaja ja YTL:n sensori arvioivat sen samaan tapaan kuin kirjoitelmat. Tällainen puhekoe olisi osa normaalia kuuden tunnin mittaista koetta, mikä merkitsisi, että kielikokeen joitakin muita osia täytyisi lyhentää. Nykyisessä kokeessa on joitain tehtäviä, jotka pyrkivät pääsemään niin lähelle puhumisen koetta kuin se on mahdollista, esim. ”mitä puhuja sanoisi seuraavaksi” -tehtävissä. Luontevaa olisi korvata ainakin tällaiset tehtävät puhetehtävillä. Mikäli

puhekoe toteutettaisiin perinteisenä kasvokkain tapahtuvana tilanteena opettajan kanssa, esimerkiksi haastatteluna, kielikokeen käytännön järjestelyt muuttuisivat merkittävästi, koska puhekoe täytyisi pitää kullekin osallistujalle (tai osallistujaparille, jos kyse olisi parikeskustelusta) erikseen sovittavana aikana. Tämä ei ehkä resurssien puitteissa ole kovin realistinen vaihtoehto.

Käytännön realiteettien lisäksi puhumisen osakokeessa pitää myös pohtia, mitä halutaan ja mitä voidaan arvioida. Kuten kaikki kielitaidon osa-alueet, myös puhuminen on monisyinen taito, jonka monipuolinen arviointi on haastavaa. Tehtävien on oltava tarkoituksenmukaisia ja puhetilanteiden sellaisia, joita kokelas voisi kohdata oikeassa elämässä. Tehtävien tulee sopia taidoiltaan erilaisille kokelaille, ja jokaisen pitää päästä näyttämään osaamisensa. Tehtävien pitää olla myös arvioitavissa kohtuullisessa ajassa, jotta lukioiden ja lautakunnan kustannukset pysyvät kohtuullisina.

Koneavusteinen arviointi

Digitaalinen koe mahdollistaa monivalinnan tyyppisten tehtävien vastausten välittömän automaattisen pisteytyksen. Myös tehtävät, joihin vastataan kirjoittamalla yksi tai vain muutama sana tai sanan osa, arvioidaan keskitetysti. Tällaisia ovat tyypillisesti sanastoa ja rakenteita testaavat osiot. Myös jotkin ymmärtämistä mittaavat tehtävät voidaan arvioida koneavusteisesti, esimerkiksi luettavasta tekstistä tehty tiivistelmä, jossa on muutama aukko, jotka tulee täydentää tekstin perusteella. Näiden kohdalla ei ole kyse koneen tekemästä arvostelusta, vaan sensorit laativat, tarkistavat ja täydentävät hyväksyttävien vastausten listan. Automatiikkaa käytetään vain ihmisen tuottaman arvostelun mekaaniseen toteuttamiseen.

Koevastausten automaattinen arviointi on yleistymässä kielitesteissä teknologian kehittyessä puheen ja kirjoituksen arvioinnissa. Suomessa [Digitala-hanke](https://www.helsinki.fi/en/projects/digital-support-learning-and-assessing-second-language-speaking) (<https://www.helsinki.fi/en/projects/digital-support-learning-and-assessing-second-language-speaking>) on tuottanut suomen ja ruotsin kieleen arviointivälineen prototyypin, joka antaa arvion puhe-suorituksen foneettisista piirteistä, ilmaisuvaraston laajuudesta ja tehtävän kokonaistaitotasosta eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) asteikolla. Väline soveltuu sekä arviointiin että itsenäiseen harjoitteluun, sillä siihen on liitetty lyhyt sanallinen palaute luonnehtimaan arvion sisältöä. Prototyyppi on käyttövalmis, mikäli löytyy resursseja sen kapasiteetin lisäämiseen. (Ks. myös von Zansen tässä teemanumerossa.)

Kielitestien automaattinen arviointi soveltuu toistaiseksi parhaiten sellaisiin puheen piirteisiin, jotka ovat määrällistettävissä, kuten sujuvuus, joka voidaan laskea esimerkiksi taukojen pituutena. Asiasisällön rakentumisen ja vuorovaikutuksen arviointiin tarvitaan vielä ihminen.

Ylioppilastutkinnossa puhumisen osakokeeseen tarvitaan ihmisen tekemää arvostelua, mutta koneen tekemästä esityöstä voi olla tukea. Olisi mahdollista aloittaa puhumisen osakoe vaatimattomasti, jolloin se vastaisi suunnilleen kirjallisen kokeen suljetumpia tehtävätyyppejä. Teknologian edistyessä suullinen koe voisi lähestyä nykyisiä vuorovaikutuksellisia puhekokeita.

Pitkän oppimäärän kirjoitussuorituksen arviointiasteikko

Ylioppilaskokeen kielten kokeissa pääpaino on LOPSin mukaisesti viestin välittymisessä. Selkeimmin tämä näkyy kirjoitussuorituksen arviointiasteikossa, jossa viestin välittyminen on pääkriteeri. Toki viestin välittymiseen vaikuttavat muun muassa rakenteiden hallinta ja sanaston tarkkuus: jos niissä on haasteita, viestin välittyminen usein vaikeutuu. Pitkässä oppimäärässä arviointiasteikko on ollut kovin hienosyinen: 99 enimmäispistettä on jaettu niin, että eri pistevaihtoehtoja on peräti 33. Sama kriteerikuvaus on siten koskenut aina neljää eri pistemäärää. Koska kielitaitoa ei ole järkevää tai edes mahdollista atomisoida näin pikkutarkasti, syksystä 2023 alkaen asteikkoa harvennetaan ja jaossa on pisteitä 10 pisteen välein. Arviointiasteikossa pistekuvauksia on vain yhdeksän. Näin jokaiselle pistemäärälle on oma kuvauksensa ja siten myös perustelunsa.

Uudistuksesta huolimatta on vielä matkaa EVK-taitotasopohjaiseen arviointiin, jossa on kuusi eri taitotasoa. LOPSissa kunkin oppimäärän tavoitetasot on määritelty EVK-tasojen kautta, ja EVK-tasot ovat myös kansainvälisesti tunnettuja. Jatkossa onkin syytä pohtia, voitaisiinko ylioppilastutkinnon kielikokeiden tuloksia rinnastaa EVK-tasoihin tai voitaisiinko ylioppilaskokeessa ottaa käyttöön EVK-pohjainen arviointi kirjoittamisen ja puhumisen osakokeissa. Tämä olisi sopusoinnussa opetussuunnitelman perusteiden kanssa ja viestisi saavutetusta kielitaidosta myös laajemmalti kotimaassa ja kansainvälisesti.

Ylioppilastutkinnon kielikokeet elävät ajassa, ja muuttuva kielitaitokäsitys näkyy myös muutoksina kielikokeissa. Koska ylioppilastutkinnon painoarvo on suuri ja koska kokeeseen osallistujien pitää tietää hyvissä ajoin, millaiseen kokeeseen he osallistuvat, muutokset tapahtuvat aina perusteellisen pohdinnan ja pohjatyön tuloksena.

Raili Hildén on kielididaktiikan apulaisprofessori Helsingin yliopistossa. Hän on YTL:n kielivaliokunnan varapuheenjohtaja.

Ari Huhta on kielitaidon arvioinnin professori Jyväskylän yliopistossa. Hän on YTL:n kielivaliokunnan jäsen.

Katja Mäntylä on englannin kielen yliopistonlehtori Jyväskylän yliopistossa. Hän on YTL:n kielivaliokunnan puheenjohtaja.

Lähteet

Opetushallitus (2019). Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019: 2a. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla:
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.p

df

(https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf) (viitattu 30.4.2023).

Artikkeliin viittaaminen

Hildén, R., Huhta, A. & Mäntylä, K. (2023). Maailma muuttuu ja niin myös vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeet. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(3). Saatavilla:

<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/maailma-muuttuu-ja-niin-myo-vieraiden-kielten-ja-toisen-kotimaisen-kielen-ylioppilaskokeet>

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/maailma-muuttuu-ja-niin-myo-vieraiden-kielten-ja-toisen-kotimaisen-kielen-ylioppilaskokeet>)